

Tornar als barris

N. 259. Setembre 2021. Suplement del Quadern CJ n. 224
Cristianisme i Justícia. Roger de Llúria, 13, 08010 Barcelona
93 317 23 38 • info@fespinal.com • www.cristianismeijusticia.net

El servei és, en gran part, tenir cura de la fragilitat. Servir significa cuidar els qui són fràgils en les nostres famílies, en la nostra societat, en el nostre poble. En aquesta tasca cadascú és capaç de deixar de banda les seves recerques, afanys, desitjos d'omnipotència davant la mirada concreta dels més fràgils. [...] El servei sempre mira la cara del germà, toca la seva carn, sent la seva proximitat i fins i tot en alguns casos la «pateix» i busca la promoció del germà.

Papa Francesc, *Fratelli tutti* (n. 115)

Una de les coses més terribles de la desigualtat econòmica són les conseqüències psicosocials que comporta: ens allunyem dels que no són com nosaltres, disminuïm l'empatia i tendim a creure que ens mereixem el nostre lloc (superior)

en l'escala social. La desigualtat ens fa perdre la confiança en els altres i això es tradueix en menys participació cívica i social, i en menys motivació pel bé comú. Parlar de desigualtat avui és parlar de segregació territorial. Si en l'època de més efervescència antifranquista molts professionals d'esquerres, militants de partits i cristians de base vivien o tenien presència diària i permanent als barris obrers, avui cap regidor de l'Ajuntament de Barcelona viu a Nou Barris, el districte més pobre, i la majoria d'arquitectes, periodistes, advocades o artistes del país no els han trepitjat mai. Mentre, l'extrema dreta hi guanya posicions perquè el discurs i les preocupacions dels partits i activistes d'esquerra se senten completament allunyades de la seva realitat. La distància física s'ha convertit en distància emocional, cultural i simbòlica.

L'«Informe sobre exclusió i desenvolupament social» de Càritas/Fundació Foessa del 2019, just abans de la pandèmia, ja mostrava una societat espanyola i catalana completament fragmentades. En el cas català, es calcula un 45,5% de la població en situació d'integració plena, un 35,1% en situació d'integració precària i el 19,3% en situació d'exclusió (moderada o severa). Bona part d'aquest país, a la corda fluixa o directament exclosa, viu als barris pobres que les diferents administracions i organismes territorials tenen perfectament identificats.

En aquesta societat cada vegada més desvinculada, mentre als barris de classe mitjana es parla d'antiracisme a nens sense companys ni companyes racialitzats o es promou la meditació i l'alimentació ecològica, a les escoles i els CAP dels barris més difícils es dediquen moltes hores a fer de pont amb els serveis socials. Només els professionals més vocacionals hi aguanten. La resta fugen. Hi ha també molts tècnics i tècniques que gestionen projectes socials que són pura assistència i contenció, o que, amb la millor de les intencions, miren de cohesionar comunitats de les quals mai formaran part. Aquests barris són, avui, barris més fràgils que fa cinquanta anys, perquè la seva diversitat hi ha afegit capes de complexitat.

El llegat de l'església de base als barris: un testimoni

Jesús essent ric, es va fer pobre per vosaltres, perquè us enriquíssiu amb la seva pobresa (2Co 8,9).

Hi va haver un temps que no hi havia barri empobrit que no tingués el seu «cura rojo» i una comunitat cristiana de

base. Hi eren a tots els barris de l'extraradi de les grans ciutats, aquells que havien crescut descontroladament amb l'arribada de migrants de tot l'Estat: el Pozo del Tío Raimundo a Madrid, el barri del Picarral a Saragossa, o el de San Francisco a Bilbao. A Catalunya, els cristians i les cristianes compromesos van ser determinants en el moviment antifranquista i en el naixement del moviment veïnal. Moltes assistents socials de Càritas i moltes congregacions, juntament amb els moviments de la pastoral obrera, van ajudar a crear associacions, a canalitzar demandes socials i a dignificar els barris.

Si avui estic escrivint el que escric és perquè aquesta església de base va ser també fonamental en el procés de formació de molts nens i adolescents d'aquells barris: va ser una de les finestres per les quals vam escapar tant de la realitat de la marginalitat que ens envoltava com de l'individualisme ferotge que ens convidava a pujar a l'ascensor social i a fugir al més aviat possible del nostre barri i de la nostra classe social.

La parròquia de La Llum, al barri de la Florida de l'Hospitalet, va ser una d'aquelles parròquies de capellans obrers i feligresos obrers on es van fer homilies contra l'assassinat de Puig Antich, i que van cedir els locals per organitzar vagues i acollir activitats antifranquistes. En aquells mateixos locals, humits i humils, vam començar molts adolescents la catequesi de confirmació a mitjans dels anys vuitanta, i la gent de la JOC ens va portar a la nostra primera manifestació, que va ser contra l'entrada a l'OTAN. Quan molta gent ja plegava veles per pur desencant democràtic i abandonava la militància social o política, nosaltres començàvem la universitat i ens convertíem en catequistes i monitors. Al mateix temps,

des del grup de pastoral de salut muntàvem el nostre primer grup de voluntariat per acompanyar els nostres veïns i veïnes malalts de sida, que llavors eren de l'edat dels nostres germans grans, i morien per milers.

Al barri de Can Vidalet, a la parròquia de Sant Antoni, Xavi Alegre ens va parlar per primera vegada d'El Salvador i de la teologia de l'alliberament, i amb els nostres primers sous vam creuar l'Atlàntic, i aquella nova aventura es va convertir en un grup de solidaritat que va funcionar durant més d'una dècada. Tot i que sortíem d'un barri amb greus problemes d'atur, abandonament escolar, alcoholisme i heroïna, i a l'Amèrica Central vam topar amb la guerra i la repressió salvatge, allà vam entendre molt bé i per sempre més què era la violència estructural i per què, com deia Ellacuría, era la violència més greu i l'arrel de tota violència. Amb el Jaume Botey i la Pilar Massana, persones clau en un altre barri proper, el de Can Serra, on l'església la van construir els veïns amb les seves mans, vam fem molts «sopars de la fam», i vam acampar per al 0,7. I vam viatjar a Chiapas i a l'Iraq, i vam organitzar la consulta pel deute i les mobilitzacions contra la guerra i mil històries i compromisos més fins avui.

Ara que es discuteix tant d'innovació educativa i que l'escola incorpora programes d'aprenentatge servei, encara donem més valor a tot el que vam aprendre, i a com ho vam aprendre. Aquelles esglésies de base ens van ensenyar a combinar la reflexió (a la llum de l'Evangelí) i l'acció, amb la paraula servei sempre present; ens van ajudar a desenvolupar la capacitat d'anàlisi i ens van convidar a compartir-ho tot, a avançar sempre en comunitat, i a celebrar la vida i la fe. Ens van

ajudar a créixer sense desenganxar-nos de la nostra realitat, i a pujar el llistó de les nostres expectatives i els nostres horitzons, sense oblidar mai d'on veníem.

Gent com el Xavi Alegre o el Jaume Botey (a qui trobem molt a faltar) van ser els primers professors universitaris amb tesis doctorals que coneixíem. Savis humils que sentíem que podien viure on volguessin, però que havien escollit viure entre nosaltres. I això ens feia sentir bé i valuosos. Tot el contrari que aquella altra gent que, de vegades, es deixava caure dels barris rics per «tocar realitat», i ens feien sentir petits i ridículs. D'aquells grups de joves van sortir desenes de meravellous professionals que encara avui dirigeixen la seva vida segons molts dels principis i valors que van aprendre i viure en aquells grups de reflexió, aquelles comunitats i aquelles celebracions. Alguns, algunes, encara mantenen vius els seus grups de revisió de vida. D'altres seguim vivint als mateixos barris o treballant-hi activament o fent-ho per a ells.

Els barris pobres com a llocs teològics

Els pobres no són només missió de l'Església, són també la seva salvació, lloc de presència de Crist salvador.

Ignacio Ellacuría

Ellacuría parlava de l'Amèrica Central dels anys setanta i vuitanta del segle passat, i de la seva gent, com un lloc teològic, allà on trobem Déu en la seva màxima expressió. Avui, com fa anys, la pobresa i la desigualtat han convertit molts barris en llocs teològics. La Florida i Can Vidalet, com tants altres barris, s'han hagut

d'enfrontar a la pandèmia sense haver-se recuperat encara de l'anterior crisi. Així, durant el confinament han sorgit xarxes de suport mutu que han hagut de reparar aliments perquè ni Càritas ni la Creu Roja donaven a l'abast. Tot i que ara en diem barris desfavorits, fràgils, complexos o vulnerables, la realitat és la mateixa: els barris més fotuts del país no se'n surten. Hi conflueixen l'oblit institucional i la manca d'actuació decidida sobre algunes mancances estructurals, amb les dinàmiques més perverses del capitalisme global, i amb l'abandonament cultural dels partits i els moviments socials d'esquerra.

Tal com va descobrir l'Institut de Govern i Polítiques Públiques de la UAB quan va analitzar l'impacte de la crisi del 2008, els barris més resilients on van aparèixer experiències d'innovació social no van ser els més pobres, on hi havia més necessitats socials, sinó aquells on hi havia més capacitats i més «energies socials». Els barris que més malvivien van ser els que menys es van poder auto-ajudar perquè arrossegaven dos greus problemes de fons que havien provocat dècades de lluita ferotge pels recursos es-

casos: la manca d'articulació social i els problemes de convivència i d'autoestima.

Si fa vint-i-cinc anys moltes agafàvem l'avió per buscar el sud, avui aquests barris són el sud. El sud global. Ara que comencen a marxar els profetes valents que es van instal·lar al barri de Can Serra o al de Verdum, o bé a l'Amazònia brasilera, als barris fràgils ens preocupa que tothom, també l'església compromesa, hagi assumit que són vocacions i missions del passat. El que van fer aquelles esglésies i comunitats de base continua essent avui tan necessari com abans: construir comunitat, organització i esperança. Construir i sostenir les capacitats i energies socials imprescindibles per resistir tots els embats. Com deia Frei Betto, conviure amb els pobres no és fàcil, però és millor córrer el risc d'equivocar-se amb ells que encertar-la sense ells. En un món on costa tant imaginar Déu, només al costat de les vides i els entorns més fràgils se'ns revelarà rebel. Només allà la seva llum serà enlluernadora.

Montse Santolino
Periodista